

FP

BEREKENING VAN DE MONT VENTOUX

FRANCESCO
PETRARCA

*Beklimming
van de
Mont Ventoux*

Vertaald en toegelicht door
Vincent Hunink

MMXXV
FACTOTUM PERS
ZUTPHEN

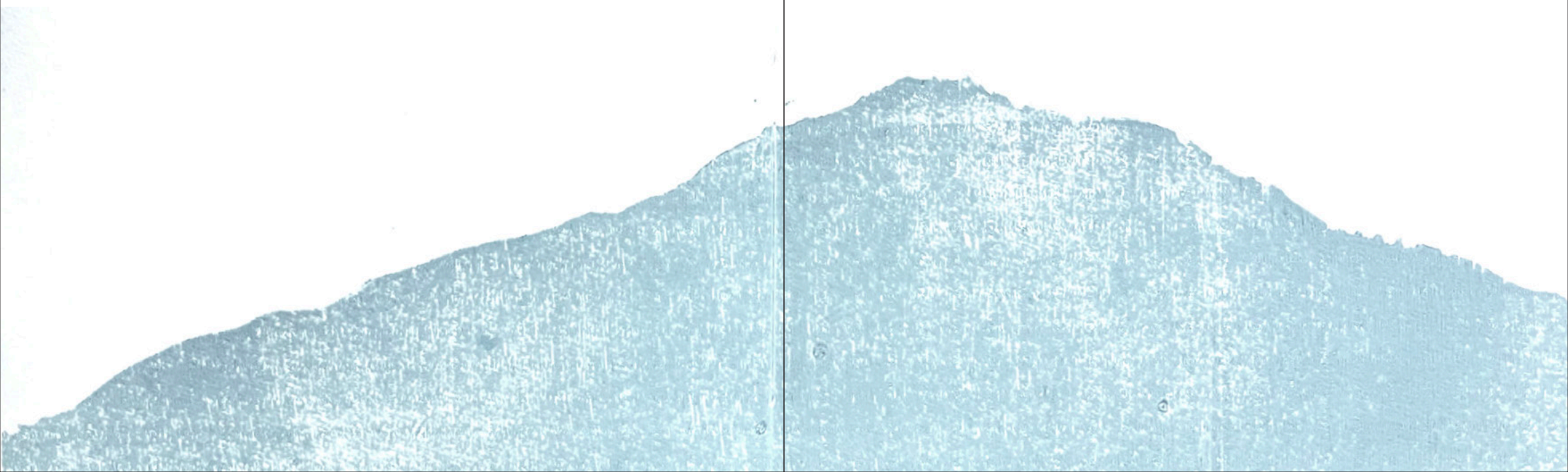
INHOUD

Beklimming van de Mont Ventoux 7

Aantekeningen 21

Nawoord 27

BEKLIMMING VAN DE MONT VENTOUX

Malaucène, 26 april 1336

Waarde Dionigi da Borgo San Sepolcro O.S.A.,

VANDAAG HEB IK de hoogste berg van de streek beklommen, die niet ten onrechte de ‘Waaierige Berg’ heet. De enige reden voor mijn onderneming was de bijzondere hoogte van de plek: die wilde ik graag eens bekijken.

Zo’n tocht was ik al jaren van plan om te maken. Ik woonde namelijk al vanaf mijn kinderjaren in die contreien, u weet het. Tja, waar een mens belandt, dat bepaalt het lot. En die berg is daar van alle kanten heel goed zichtbaar, je hebt hem bijna altijd op het netvlies. Nu kreeg ik dan zin om wat ik elke dag wilde doen eindelijk eens echt te doen. Dat kwam vooral doordat ik daags tevoren weer had zitten lezen in Livius’ Romeinse geschiedenis. Daarbij kwam toevallig de plaats langs waar Philippus, koning van Macedonië (degene die oorlog voerde tegen de Romeinen) de Haemus beklimt, de berg in Thessalië. Vanaf de top ervan kon je twee zeeën zien, de Adriatische Zee en de Zwarte Zee – tenminste, dat was het verhaal en Philippus geloofde het. Of het klopt of niet, daar weet ik het fijne niet van. De berg ligt ver van onze streken en de bronnen zeggen niet hetzelfde, dus het is allemaal dubieus.

Om een paar van die bronnen te noemen: de kosmograaf Pomponius Mela vermeldt zonder meer dat het zo is, terwijl Titus

Livius denkt dat het verhaal niet klopt. Wat mij betreft: als ik er bij de Haemus even gemakkelijk achter kon komen als bij de berg hier, zou ik de twijfel niet lang laten voortduren!

Nu goed, genoeg over die andere berg, nu over deze hier. Wat die oude koning kon doen zonder dat het hem op kritiek kwam te staan kon ook best voor mij als jonge privépersoon, vond ik.

Vervolgens liet ik mijn gedachten gaan over een klimgenoot. Vreemd genoeg leek bijna geen van mijn vrienden me helemaal geschikt. Ja, zelfs onder dierbare vrienden is de perfecte eendracht in woorden en daden heel zeldzaam. De een was wat te passief, de ander wat te actief; de een te traag, de ander te snel; de een teveel een pessimist, de ander teveel een optimist; en ja, de een grotere sufferd dan ik wilde en de ander een grotere slimmerik. Bij de een deinsde ik terug voor zijn zwijgen, bij de ander voor zijn rappe tong; bij de een voor zijn zwaarte en gewicht, bij de ander voor zijn magerte en zwakte. Tegen de een pleitte zijn kille onverschilligheid, tegen de ander zijn laaiende enthousiasme. Het zijn bezwaren die binnenshuis wel zijn uit te houden – ‘de liefde verdraagt alles’, de vriendschap wijst geen last van de hand – maar op reis is het allemaal extra bezwaarlijk.

En dus... ik ben niet gauw tevreden maar heb wel graag een respectabel genoeg. Ik keek eens goed rond en woog alles tegen elkaar af zonder afbreuk te doen aan de vriendschap. En alles waarvan ik voorzag dat het een probleem kon worden voor de geplande tocht wees ik in stilte af.

Nu, wat denkt u? Uiteindelijk kom ik uit bij hulptroepen in eigen huis, bij mijn broer. Mijn enige broer, hij is wat jonger dan ik, u kent hem goed. Aan hem leg ik mijn plannen voor. Hij vond het helemaal geweldig en was blij dat hij voor mij een broer én een vriend is.

Op de afgesproken dag vertrokken we van huis. 's Avonds kwamen we bij Malaucène, een plaats bij de voet van de berg, aan de noordkant. Daar bleven we een dagje en vandaag zijn we dan eindelijk de berg op gegaan, met allebei één dienaar. De klim ging niet zonder slag of stoot, want het geheel is een uiterst steile, bijna ontoegankelijke massa rotsgrond. Maar de dichter heeft het goed gezegd:

*sterker dan alles
was koppig werk.*

Een lange dag, heerlijke lucht, een goed humeur, sterke en getrainde lijven: dat en meer was ons een steun in de rug. Alleen de aard van de plek werkte ons tegen.

Ergens in een kloof kwamen we een herder op leeftijd tegen, die ons de beklimming omstandig uit het hoofd probeerde te praten. Vijftig jaar eerder had hij hetzelfde gedaan, vertelde hij. Vanuit jeugdig enthousiasme was hij naar de hoogste top geklommen, maar het enige waar hij mee terug was gekomen was spijt van alle moeite. En een lijf vol schrammen en kleren vol scheuren door de vele rotsen en doornstruiken. En noch daarvoor noch daarna hadden ze ooit van iemand gehoord die zoiets had aangedurfd.

Dat riep hij allemaal uit, maar wij geloofden hem niet. Tja, jonge mensen zijn doof voor goede raad. Ons verlangen werd sterker, juist doordat hij ons wilde tegenhouden. De oude man deed zijn best, maar hij merkte wel dat het niets uithaalde. Toen ging hij ons een eindje voor tussen de rotsen en wees ons een steil paadje. Daarbij drukte hij ons van alles op het hart en riep ons nog veel na toen we al een eind verder waren. Kleding of bagage

die ons in de weg zou zitten hadden we bij hem achtergelaten en zo maken we ons op voor de klim, met alleen onszelf, en welgemeed stappen we omhoog.

Maar hoe gaat het, op de grote krachtsinspanning volgt al snel vermoeidheid. Even verderop houden we stil bij een rots. Vandaar gaan we weer door, maar langzamer.

Zelf nam ik vooral een route met een kalmer tempo, terwijl mijn broer hele stukken afsneed en in een rechte lijn meteen hogerop ging. Ik was niet zo stoer en neigde naar minder steil terrein. Mijn broer floot me terug en wees me een betere route, maar ik schudde van nee. Via de andere kant kon ik hopelijk gemakkelijker omhoog, zei ik, en och, een langere route was niet erg als het zo minder steil lopen was. Allemaal excuses die ik aanvoerde voor mijn gebrek aan pit!

Zo waren de anderen al boven terwijl ik nog beneden rondoolde. En een gerieflijkere opgang diende zich niet aan, integendeel: de route werd langer en vergde alsmaar meer nutteloze moeite. Ik was het intussen danig beu en had spijt van mijn kronkelweggetjes. Nu moest ik echt direct omhoog, besloot ik. Aldus kwam ik aan bij mijn broer, die een tijdlang had liggen wachten en aardig was opgeknapt. Zelf was ik vermoeid en bezorgd.

Vervolgens liepen we een tijdje op *met gelijke pas*. Nauwelijks hebben we die heuvel achter ons gelaten of ik denk niet meer aan mijn eerdere omweg en raak weer lagerop. Nogmaals blijf ik in dalen dwalen, op zoek naar gemakkelijk lange wegen, die me juist een lang probleem bezorgen. Dat lastige klimmen stelde ik telkens uit, maar menselijke ideeën kunnen niet opheffen hoe alles van nature is. Iets lichamelijks dat hogerop komt door *omlaag* te gaan? Dat is onmogelijk.

Kortom, hetzelfde gebeurde me drie, vier keer binnen een paar uur. Mijn broer moest erom lachen, maar ik vond het irritant. Zo

was ik herhaaldelijk bedrogen uitgekomen en ik ging ergens in een laagte zitten.

[3]

Daar sprongen mijn gedachten weg van het lichamelijke naar het onlichamelijke, dat gaat heel snel, en ik sprak mezelf toe in de volgende trant.

‘Sta even stil bij wat je vandaag telkens weer hebt ervaren bij het beklimmen van deze berg. Realiseer je dat het iets is wat jou en vele anderen ook overkomt op de tocht naar het gelukzalige leven. Maar mensen hebben dat niet zo snel in de gaten, omdat bewegingen van het lichaam direct te zien zijn terwijl die van de geest onzichtbaar en verborgen blijven. Het leven dat we ‘gelukzalig’ noemen is gelegen op een hoge plaats. Een nauwe weg, zo heet het, leidt erheen. Onderweg doemen ook veel heuvels op, en om van deugd naar deugd te gaan moeten we grote, speciale passen zetten.

‘De top is het einddoel van alles, het eindpunt van de weg. Dat is de bestemming van onze reis, daar wil iedereen aankomen. Maar zoals Naso zegt:

*willen is niet genoeg, een fel verlangen,
dát is nodig wil je iets bereiken.*

‘Bij jou gaat dat wel op (of het moet zijn dat jij jezelf ook hier voor de gek houdt, zoals zo vaak...): je hebt de wil en je hebt het verlangen. Dus wat houdt je eigenlijk tegen? Alleen die weg langs aardse en lage genoegens, die weg die beter begaanbaar is en op het eerste gezicht ook gemakkelijker.

‘Maar na veel dwalen gaat de last van dom vooruitgeschoven

inspanning drukken en kom je voor de keus: flink opklimmen naar de top van het gelukzalige leven, of lamlendig voorover vallen in de valleien van je zonden. En beland je eenmaal daar – ik huiver bij het idee – in *duisternis en de schaduw van de dood*, dan rest je de eeuwige nacht in altijddurende kwellingen...?

Die gedachte gaf me geestelijk en fysiek enorme energie voor wat me nog te doen stond, echt ongelooflijk! En hopelijk zal ik geestelijk die weg afmaken waar ik dag en nacht naar hunker, precies zoals ik vandaag op de voeten van mijn lichaam de moeilijkheden te boven ben gekomen en de weg heb afgelegd. Dat eerste doel zou eigenlijk veel gemakkelijker te bereiken moeten zijn. Want de geest is flexibel en onsterfelijk, een verplaatsing is niet nodig en alles kan gebeuren in een oogwenk. Voor het andere doel moet er tijd verstrijken, ben je afhankelijk van een sterfelijk en vergankelijk lijf en heb je te maken met de zware last van ledematen.

[4]

Zoontje: zo noemen de bergbewoners de allerhoogste top daar. Waarom weet ik niet. Maar vermoedelijk via een antifrase, dat gaat vaker zo. Die top lijkt namelijk echt de Vader van alle naburige bergen. Helemaal bovenop is er een kleine vlakte. Daar streken we ten slotte vermoeid neer.

U hebt nu gehoord, waarde vader, wat voor zorgen in mijn hart opkwamen tijdens de beklimming. Luistert u dan ook naar de rest en leest u onderstaand verslag. Eén uurtje van uw tijd, als-tublieft, voor één dag van mijn leven.

Allereerst is daar die ongewoon zuivere lucht en dat vrije uitzicht: het treft me diep, ik sta er helemaal van versteld. Dan kijk ik om me heen. Wolken onder mijn voeten, en ineens vind ik Athos

en Olympus minder ongeloofwaardig. Want wat ik daarover had gehoord en gelezen zie ik nu zelf op een minder befaamde berg.

Daarna laat ik mijn ogen richting Italië gaan, de kant op waar mijn hart het meest naar uitgaat. Daar zie ik de Alpen, bevroren en bedekt met sneeuw. De bergrug waar die woeste vijand van al wat Rome is overheen trok, terwijl hij, als we de verhalen mogen geloven, rotsen deed splijten met azijn. Die Alpen lijken me nu heel dichtbij, terwijl ze toch op grote afstand liggen. Ik zag de hemel van Italië, meer in gedachten dan met mijn ogen, maar ik hunkerde ernaar, ik geef het toe. En ik kreeg een ontzettend, vurig verlangen mijn vriend en mijn vaderland terug te zien. Dat gevoel vond ik intussen nog niet echt mannelijk, in beide gevallen, en ik maakte mezelf verwijten. En toch, voor beide zijn er ook excuses, gesteund en bevestigd door het getuigenis van grote namen.

[5]

Daarna kwam ik op iets anders. Mijn gedachten verschoven van 'plaats' naar 'tijd'. Hier volgt wat ik tegen mezelf zei.

'Vandaag is het precies tien jaar geleden dat je de studies uit je jeugd opgaf en Bologna verliet. En ach onsterfelijke God, ach onveranderlijke Wijsheid, hoeveel veranderingen, ja omslagen in je leven zijn er in die tussentijd geweest! Eindeloos veel dingen laat ik hier onvermeld. Want ik ben nog niet in de haven, waar ik veilig terug kan denken aan de stormen uit het verleden. Misschien komt de tijd dat ik alles eens in chronologische volgorde naloop, met vooraf de bekende woorden van uw Augustinus:

'Nu wil ik terugdenken aan mijn lelijke daden uit het verleden, aan de aardse verdorvenheden van mijn ziel. Niet omdat ik daar zo van hou, maar zodat ik hou van u, mijn God.'

‘In mij is nog veel halfhartigs en bezwaarlijks. Dat waar ik altijd veel van hield, daar hou ik niet meer van. Of nee, ik lieg: ik hou er nog van, maar minder. Nee, weer gelogen: ik hou ervan, maar met meer reserve en meer melancholie. Nu zeg ik het eindelijk goed. Ja, zo is het: ik hou ervan, maar ik zou er graag *niet* van houden, ik zou het willen haten! Ik hou ervan, maar tegen mijn zin en gedwongen, bedroefd, met diep verdriet. En zo ervaar ik in mijzelf, tot mijn spijt, de strekking van die beroemde versregel:

*“k Zal haten als ik kan. Zo niet,
dan liefde voelen, tegen mijn zin.*

‘Nog geen drie jaar is het geleden dat het kwalijke en foute verlangen dat mij in zijn greep had, dat heerste zonder tegenspraak aan het hof van mijn hart, te maken kreeg met iets anders. Met een verlangen dat er tegenin ging, dat tegenstribbelde. Tussen die twee woedt een lang, uiterst moeizaam gevecht op de velden van mijn gedachten. De inzet is de macht over mijn dubbele ik, de afloop is nog altijd ongewis.’

Zo ging ik in gedachten het afgelopen decennium langs. Daarna richtte ik mijn aandacht op de toekomst en stelde ik mezelf een vraag.

‘Stel eens,’ begon ik, ‘dat je nog eens twee lustra dit vluchtige leven mag leiden. En dat je daarin, naar verhouding van de tijd, evenveel verder komt in de richting van de deugd als in de afgelopen twee jaar, waarin je door die strijd van je nieuwe en je oude wil bent afgeraakt van je oude obsessie. Zou je dan niet gewoon op je veertigste de dood kunnen aanvaarden? Niet met zekerheid misschien, maar minstens met hoop. En zou je dan de rest van je leven dat afglijdt in ouderdom niet rustig kunnen laten varen?’

Zulke gedachten gingen telkens door mijn hoofd, waarde vader. Mijn vooruitgang stemde me blij, mijn onvolmaaktheid bedroefd, en ik was mistroostig om de onbestendigheid van alle menselijk handelen. Waar was ik nu en waarom was ik eigenlijk gekomen? Ik was het ergens even helemaal kwijt. Voor die overpeinzingen was een andere locatie beter geweest.

Maar op een gegeven moment keek ik rond en zag ik het uitzicht waarvoor ik was gekomen. Want ja, het werd al tijd om te gaan, besepte ik, de zon zakte en de schaduw van de berg werd langer. Ik schrok zagezegd wakker.

Dan draai ik me om en kijk naar het westen. De Pyreneeën, het gebergte dat de scheidslijn vormt tussen Frankrijk en Spanje, is vandaar niet te zien. Niet vanwege enig obstakel, voor zover ik weet, alleen door de beperktheid van het menselijk gezichtsvermogen. Maar rechts waren de bergen van de provincie Lyon uitstekend zichtbaar en links de zee bij Marseille. Ook zag je, op enkele dagreizen afstand, de zee die tegen de muren van Aigues-Mortes klotst. De Rhône lag onder onze ogen.

Vol bewondering keek ik naar dat alles. Het ene moment koesterde ik daarbij aardse gedachten, het andere moment liet ik mijn geest naar hoger sferen stijgen, naar het voorbeeld van mijn lichaam. Ineens kom ik op het idee om in de *Belijdenissen* van Augustinus te kijken. Meer bepaald in het exemplaar dat ik van u in vriendschap heb gekregen: ter herinnering aan auteur en gever bewaar ik het goed en ik heb het altijd bij de hand. Een mini-boekje is het, klein van formaat maar eindeloos rijk van inhoud. Ik sla het open met de bedoeling het eerste het beste erin te lezen. Want ja, wat je daarin kunt aantreffen is per definitie vroom en gewijd. Mijn oog viel op het tiende boek.

Mijn broer spitste zijn oren, want hij verwachtte uit mijn mond een Augustinus-citaat. Ik roep God als mijn getuige, en ook de man die bij me stond: op de plek waar ik mijn oog stield stond het volgende.

En dan gaan de mensen eropuit ter bewondering van hoge bergen, de immense golven van de zee, de brede stromen van rivieren, de omloop van de oceaan en de banen van sterren. En ze gaan weg bij zichzelf.

Ik stond versteld, ik kan niet anders zeggen. Mijn broer wilde niets liever dan horen wat ik las, maar ik vroeg hem om me niet lastig te vallen en deed het boekje dicht. Ik was kwaad op mezelf omdat ik nog altijd bewondering had voor aardse zaken, terwijl er toch niets bewondering verdient behalve de ziel: wanneer die groot is, is voor haar niets groot. Dat had ik toch allang zelfs van de heidense filosofen moeten leren!

Van de berg had ik nu wel genoeg gezien, ik vond het goed, en ik richtte mijn innerlijke ogen naar binnen. Vanaf dat moment hoorde niemand me een woord uitbrengen tot we helemaal beneden waren. Het citaat had me voldoende stof geboden om in stilte te overdenken. Het was geen kwestie van toeval geweest, nee, dat kon ik me niet voorstellen. Wat ik daar had gelezen was voor mij gezegd, en voor mij alleen. Daarbij kwam me voor de geest dat ook Augustinus ooit zo'n zelfde gedachte had gehad. Want bij het lezen van het boek van de Apostel, zoals hij zelf vertelt, viel zijn oog op het deze woorden:

Geen bras- en slemppartijen, geen ontucht en losbandigheid, geen tweespalt en jaloezie. Omkleed u met de Heer Jezus Christus en geef niet toe aan uw eigen wil, die begeerten in u opwekt.

En nog eerder was ook Antonius zoiets overkomen. Bij de voorlezing van het evangelie hoorde hij zeggen:

Als je volmaakt wil zijn, ga dan naar huis, verkoop alles wat je bezit en geef de opbrengst aan de armen. Kom daarna terug en volg mij. En je zult een schat in de hemel bezitten.

Het was alsof de schriftpassage speciaal voor hem was gelezen, zoals zijn biograaf Athanasius het zegt, en hij betrok de opdracht van de Heer op zichzelf.

En zoals Antonius die woorden hoorde en niets anders zocht en Augustinus die woorden las en niet verderging, zo verging het ook mij. Met de paar woorden die ik zo-even citeerde was mijn lektuur ten einde gekomen. In stilte bedacht ik me hoe armoedig de ideeën van de mensen zijn. Het edelste deel in zichzelf verwaarlozen ze, terwijl ze hun aandacht versnipperen over van alles en zich verliezen in onzinnig spektakel: buiten zichzelf zoeken ze wat van binnen was te vinden. Onze ziel zou juist heel edel zijn, bedacht ik met bewondering, als ze niet uit eigen beweging was ontaard. Nu is ze weggedwaald van haar eigen eerste oorsprong. Wat God haar heeft gegeven om Hem te eren heeft ze voor zichzelf te schande gemaakt.

[7]

En zo ging ik terug. Hoe vaak, denkt u, heb ik me die dag omgedraaid en naar de bergtop gekeken? Amper een el leek hij hoog, vergeleken met de verhevenheid van het menselijk denken, als men het tenminste niet onderdompelt in drek en aardse viezigheid.

Ook een andere gedachte had ik bij elke stap: zoveel bloed,

zweet en tranen om het lichaam een klein eindje dicht bij de hemel te brengen... Als we daar niet voor terugdeinzen, wat mag een ziel op weg naar God dan afschrikken? Welk kruis, welke kerker, welk folterwerktuig? Want de ziel gaat dan hoger dan de opgeblazen toppen van eigendunk en ze spot met alle menselijke lot.

En nog een gedachte: hoe weinig mensen redden het om op het juiste pad te blijven? Hoe vaak laten ze zich ervan afbrengen door angst voor moeilijkheden of verlangen naar luxe en gemak? Gelukkig, ja, meer dan gelukkig de man die op dit punt slaagt! Over hem gaan volgens mij de verzen van de dichter:

*Gelukkig hij die alle dingen kan
doorgronden, alle vrees en 't onvermurwbaar
lot de baas wordt, lak heeft aan 't gedruis
van Acheron die graait en klauwt naar alles.*

Ja, we zouden ons enorm moeten inspannen, maar niet om een hoger stukje aarde de baas te worden. Hoog torenende begeerten vanuit aardse impulsen, daar moet het tegen gaan.

[8]

Zulke gevoelens golfd in mijn hart. Zonder dat ik iets merkte van de stenen op ons pad keerde ik terug naar de kleine platelandsherberg vanwaar ik voor dag en dauw was vertrokken. 's Avonds laat kwam ik er aan. Gelukkig scheen de hele tijd de maan, wat ons op onze tocht goed uitkwam.

De dienaren gingen meteen aan de slag om een maaltijd te bereiden. Intussen begaf ik me naar een afgelegen plekje in huis, op mijn eentje, om u deze regels te schrijven. Een vlugge schets, een improvisatie, maar ik wilde het schrijven niet uitstellen. Anders

bracht de wisseling van plaats misschien ook een verandering van gevoelens, waardoor mijn goede voornemens zouden verzanden.

Ziet u het, liefdevolle vader? Niets in mij mag voor uw ogen verborgen blijven, zo wil ik het. Heel mijn leven, ja elk van mijn gedachten leg ik zorgvuldig voor u open. Wilt u ervoor bidden, alstublieft? Moge mijn denken na langdurig dwalen en zwalken eindelijk vastigheid vinden. Moge het na alle nutteloze gedoe zich richten op het ene, goede en ware. Op wat zeker en stabiel is.

Met hartelijke groeten,
Francesco Petrarca

AANTEKENINGEN

[1]

- * Waaierige berg: de Latijnse benaming Mons Ventosus ('windrijke' of 'waaierige' berg) leeft etymologisch voort in de naam Mont Ventoux.
- * Woonde ... in die contreien: Petrarca verbleef in zijn jeugd in Avignon en Carpentras. Na zijn studies Montpellier en Bologna (1320-1323) keerde hij met zijn broer Gherardo terug naar Avignon. Hij maakte veel reizen in Europa, maar bleef wonen in de streek van Avignon (later ook in Fontaine-de-Vaucluse, dertig kilometer ten oosten van Avignon). Pas zijn laatste jaren zou hij doorbrengen buiten de streek, in Padua.
- * Livius: Titus Livius (59 v.Chr. - 17 n.Chr.), de grote Romeinse geschiedschrijver. Zijn hoofdwerk was Vanaf de stichting van de stad.
- * Philippus: Philippus de Vijfde, koning van Macedonië (238-179 v.Chr.). Volgens Livius 40,21-22 beklom hij de top van de berg Haemus, het huidige Balkangebergte in Bulgarije, om te zien of hij van daaruit twee zeeën kon zien.
- * Thessalië: een topografische vergissing van Petrarca. De Haemus lag niet in Thessalië (Noord-Griekenland) maar in Thracië (Bulgarije).
- * Adriatische zee: de zee ten oosten van Italië. Vanaf de Haemus niet het meest logische uitzicht, want de Egeïsche zee ligt dichterbij. Maar ook Livius vermeldt de naam in deze context.
- * Pomponius Mela: Romeinse geograaf uit het begin van de eerste eeuw. Zijn werk Chorographia ('Streekbeschrijving') in drie boeken is bewaard gebleven. De verwijzing hier is naar Chorographia 2,16.
- * Terwijl Livius denkt...: Livius 40,22.
- * Mijn broer: Gherardo, Petrarca's drie jaar jongere broer. De broers hadden samen gestudeerd in Bologna.
- * 'De liefde verdraagt alles': vergelijk 1 Kor. 13:7.

[2]

- * Malaucène: (Lat. Malausana). Een plaats in de Vaucluse, twintig kilometer westelijk van de huidige top van de Mont Ventoux. Petrarca beklom vermoedelijk de hoogten direct ten zuiden van Malaucène, nabij Bédoin.
- * Verbleven we een dagje: blijkens het slot van de brief maakten ze er gebruik van een bescheiden herberg. In de veertiende eeuw was er overigens nog geen enkele sprake van 'bergtoerisme' in de regio.
- * Sterker dan alles...: Vergilius, Georgica 1, 145 - 146, in de vertaling van Ida Gerhardt.
- * Oude herder: misschien eerder een literaire figuur dan een reëel mens.
- * Nooit van iemand gehoord: het beklimmen van bergen alleen voor het genoegen was in Petrarca's tijd nog onbekend.
- * Kleding of bagage: bij het verslag van de terugtocht (7 en 8) zal niet worden vermeld dat de spullen ook weer zijn opgehaald.
- * Bij een rots: waar precies is niet duidelijk. Ook de hierna vermelde omslachtige wandelroute is niet te lokaliseren op een kaart. Misschien gaat het ook hier om een literair motief.
- * Met gelijke pas: vergelijk Vergilius, Aeneis 2, 724.

[3]

- * Het onlichamelijke: de beklimming van de berg blijkt geen doel op zichzelf, maar biedt de auteur de gelegenheid een morele les ten beste te geven. De moeilijke tocht omhoog wordt een symbool voor religieuze groei.
- * Nauwe weg: een heel oude beeldspraak, waarin zowel bijbelse echo's doorklinken (zoals Matteüs 7:14) als heidense teksten (bijvoorbeeld Xenophon, Herinneringen aan Socrates 2, 1, 21 - 34).
- * Naso: Publius Ovidius Naso (43 v.Chr. - 17/18 n.Chr.). Petrarca duidt hem aan bij een minder algemeen bekend deel van zijn naam, om daarmee zijn eigen geleerdheid te tonen.
- * Willen is niet genoeg...: het citaat is Ovidius, Brieven van de Zwarte Zee 3, 1, 35. Dat de Zwarte Zee in Petrarca's brief eerder werd genoemd is misschien geen toeval.
- * In duisternis en de schaduw van de dood: Psalm 106 (107): 10 en 14.

[4]

- * Zoontje: (Lat. filiulus). De naam is verder niet bekend.
- * Antifrase: volgens Van Dale 'stijlfiguur waarbij je een woord of uitdrukking gebruikt in een betekenis die tegengesteld is aan de eigenlijke betekenis, bij wijze van ironie of eufemisme'.
- * Waarde vader: de adressaat van de brief, Dionigi, wordt opnieuw aangesproken, kort nadat het woord 'vader' is gebruikt ter beschrijving van de bergtop.
- * Wolken onder mijn voeten: bij een blik in noordelijke of westelijke richting. In andere richtingen is er blijkbaar goed zicht.
- * Athos en Olympus: legendarische, hoge bergen in Griekenland.
- * Italië: de liefde voor Italië is kenmerkend voor humanistische geleerden, Petrarca niet uitgezonderd. Hij was geboren in Arezzo, studeerde in Bologna en zou sterven te Padua.
- * De woeste vijand van al wat Rome is: Hannibal, de aanvoerder van de Carthaagse legers tijdens de Tweede Punische Oorlog (218 - v.Chr.). De verwijzing naar zijn methode om rotsen te splijten met azijn is Livius 21, 37.
- * Als we de verhalen mogen geloven: een subtiele kritiek op Livius, die het eerdere verhaal van 'twee zeeën zien' wel sceptisch benaderde maar hier simpelweg geloofde wat hem was verteld.
- * Vriend: misschien Giacomo Colonna (1300 - 1341), bisschop van Lombez, die enkele jaren eerder naar Rome was afgereisd. Volgens anderen is Dionigi, de adressaat van de brief, bedoeld, die toen in Napoli vertoefde.
- * Vaderland: Petrarca woonde een groot deel van zijn leven in Zuid-Frankrijk maar was afkomstig uit Italië.
- * Nog niet echt mannelijk: ten tijde van de beklimming is Petrarca 31 jaar, maar hij beschouwt zich nog niet als een echte volwassene.
- * Grote namen: Petrarca denkt ongetwijfeld aan beroemde Romeinse schrijvers zoals Cicero en Ovidius.

[5]

- * Tien jaar geleden: in april 1226 waren Petrarca en zijn broer na het overlijden van hun vader teruggekeerd vanuit Bologna.
- * Stormen uit het verleden: Petrarca denkt vooral aan zijn onstuimige en

onbeantwoorde liefde voor Laura, een getrouwde vrouw (Laura de Noves, 1310 - 1348). Hij ontmoette haar in 1327.

- * Uw Augustinus: Dionigi behoorde tot de Orde der Augustijnen. Aurelius Augustinus van Hippo (354 - 430) is een beroemd kerkvader en invloedrijk auteur van talloze geschriften.
- * Nu wil ik terugdenken...: het citaat is Augustinus, Belijdenissen 2, 1.
- * Waar ik altijd veel van hield: bedoeld is niet alleen Laura, maar ook wereldse roem en erkenning.
- * 'k Zal haten...: Ovidius, Liefdes 3, 11, 35.
- * In de hof: het beeld komt misschien uit Augustinus, Belijdenissen 10, 14 'in de enorme hof van mijn geheugen.'
- * Drie jaar (...) geleden: in 1333 leerde Petrarca Dionigi kennen, die hem met het werk van Augustinus bekend maakte. Zijn gloeiende passie voor Laura werd sindsdien minder.
- * Dubbele ik: de passage lijkt geïnspireerd door Augustinus, Belijdenissen 8, 10 over diens innerlijke strijd van de 'oude wil' en de 'nieuwe wil'.
- * Op je veertigste: letterlijk staat er 'in je veertigste levensjaar', dus als 39-jarige. Petrarca's berekeningen zijn hoe dan ook niet erg precies. Op het moment van schrijven is hij 31.

[6]

- * De bergen van de provincie Lyon: de Cevennen.
- * Aigues-Mortes: vestingstad nabij zee, ten oosten van Montpellier en Le Grau-du-Roi, zo'n 125 kilometer westelijk van Marseille. In Petrarca's tijd was dit een belangrijke havenplaats direct aan zee, onder meer bekend als uitvalsbasis voor kruistochten van de Franse koning in de 13e eeuw.
- * Rhône: de rivier ligt op minstens 25 kilometer afstand van het gebied ten zuiden van Malaucène (of zelfs 60 kilometer van de top van de Mont Ventoux). Of Petrarca de rivier echt kon zien valt dus te betwijfelen.
- * Miniboekje: te denken is aan een uitgave in minuscule letters op dun papier, vergelijkbaar met een kleine handbijbel.
- * Het eerste het beste: het gaat om een antieke vorm van persoonlijke toekomstvoorspelling door in een boek lukraak een passage aan te wijzen en die op het eigen leven te betrekken. In de Romeinse wereld werd deze praktijk wel

verbonden met de Aeneis van Vergilius, vandaar de naam 'Vergiliusorakels' (sortes Vergilianae). In het vervolg van Petrarca's tekst komen ook enkele historische voorbeelden aan de orde.

- * Hij verwachtte uit mijn mond: de meeste vertalingen gaan ervan uit dat Petrarca het citaat voorlas en zeggen daarom dat de broer 'graag meer wilde horen'. De Latijnse tekst suggereert echter nergens dat Petrarca het citaat luidop liet klinken. Hij las vermoedelijk in stilte en zei vervolgens niets.
- * En dan gaan de mensen...: Augustinus, Belijdenissen 10, 15.
- * Terwijl er toch niets bewondering verdient...: Seneca, Brieven aan Lucilius 8, 5.
- * Geen bras- en slemppartijen...: Romeinen 13: 13-14, geciteerd in Augustinus, Belijdenissen 8, 29. Het citaat maakt bij Augustinus deel uit van de befaamde 'neem en lees'-scène (tolle, lege), die zijn definitieve overgang naar het christendom inluidt.
- * Als je volmaakt wil zijn...: Matteüs 19, 21, met aan het slot een afwijkende volgorde, zoals (in het Grieks) geciteerd in Athanasius, Leven van Antonius, 2.
- * Zo verging het ook mij: Petrarca plaatst zichzelf direct in de traditie en de lijn van Antonius en Augustinus. Dat is geen blijk van bescheidenheid.

[7]

- * Gelukkig hij...: Vergilius, Georgica 2, 490-492. Die regels worden soms opgevat als een huldeblijk aan het adres van diens voorganger, de dichter Lucretius (ca. 99 - 55 v.Chr.). Zijn gedicht 'over het wezen van de dingen' (de rerum natura) is gebaseerd op de filosofie van Epicurus en wil door rationele verklaringen vooral de vrees voor de dood wegnemen.
- * Acheron: een rivier in de onderwereld. De naam staat hier voor de onderwereld als zodanig.

[8]

- * Keerde ik terug: noch Petrarca's broer, noch de twee dienaren worden hier nog genoemd. Hoogstwaarschijnlijk legde het viertal de terugweg toch samen af. Na het bereiken van de bergtop en het nieuwe morele inzicht richt Petrarca de aandacht in de tekst alleen nog op zichzelf.

- * Plattelandsherberg: in Malaucène. Aan het begin van het verslag was deze herberg niet met zoveel woorden genoemd.
- * 's Avonds laat: sommige vertalers geven de woorden weer als 'diep in de nacht', maar het lijkt minder waarschijnlijk dat er in het holst van de nacht nog wordt gegeten en geschreven. Bij de Mont Ventoux gaat de zon eind april onder rond 20u30. De tocht terug naar Malaucène zal enkele uren hebben geverg'd.
- * Om u deze regels te schrijven: de auteur suggereert dat hij dit verslag onmiddellijk opschreef en dat we het in die eerste kladvorm lezen. De suggestie van improvisatie is een literair motief. In werkelijkheid zal hij de tekst later hebben bewerkt en verfraaid.

NAWOORD

Vandaag de dag is de Mont Ventoux een geliefde bestemming in Zuidoost-Frankrijk voor toeristen. Bovenal voor race- en toerfietzers, voor wie het een uitdaging van formaat is om de 1913 meter hoge top van de berg te bedwingen. Maar er worden ook autorally's gehouden en uiteraard wordt er volop gewandeld en geklommen.

Van al die toeristische drukte was in vroeger eeuwen geen sprake. Minstens gedurende de Romeinse tijd en de Middeleeuwen kwam geen mens op het idee om voor zijn plezier een berg te beklimmen. Hooguit zocht je een route midden door een gebergte heen vanwege een bestemming aan de andere kant ervan. Dan was het zaak de laagstgelegen bergpas te vinden, en dus minstens de bergtoppen te laten voor wat ze waren.

In de tijd van Francesco Petrarca (die leefde van 1304 tot 1374) was in Italië een nieuwe tijd aangebroken, die bekend staat als de Renaissance. Maar bergbeklimmen was voor de 'humanistische' geleerden uit die periode nog evenmin een optie als in de eeuwen daarvoor.

Wanneer Petrarca dus op een goede dag besluit om de hoogste berg in zijn streek, de Mont Ventoux, te bestijgen, enkel en alleen uit nieuwsgierigheid en voor zijn genoegen, is dat iets totaal nieuws. Overigens was hij er niet bepaald snel bij: zoals hij in zijn hier vertaalde verslag beschrijft was hij al 31 jaar toen hij zijn plan, dat blijkbaar al jaren in zijn hoofd zat, in praktijk bracht. Het had dus even geduurd, maar zijn beklimming werd een belangrijk moment in de literaire geschiedenis, en zou bij vele generaties lezers tot de verbeelding gaan spreken.

In de ruim dertig jaar van zijn leven had Francesco Petrarca al het een en ander meegemaakt. Toen hij aan zijn beklimming begon woonde hij alweer tien jaar in het Avignon van zijn jeugd, na een aantal jaren van studie in Montpellier en Bologna, samen met zijn broer Gherardo. De studie rechten in Bologna was hem niet bijzonder goed bevallen en hij had die studie moeten afbreken na de dood van zijn vader. Petrarca was meer aangetrokken tot de literatuur en besloot tot een kerkelijke carrière, waarbinnen hij daarvoor meer tijd zou hebben. In 1327 raakte hij op slag verliefd op de mooie Laura (Laura de Noves), een vrouw die hij tot in lengte van jaren in zijn gedichten zou blijven bezingen. Maar het felle vuur van de verliefdheid, zo laat hij in zijn verslag van de bergbeklimming weten, was na een paar jaar wel wat bedaard. Misschien kwam dat mede door de kennismaking met Dionigi di Borgo San Sepolcro (ca. 1300-1342), een geleerde Augustijn, die Petrarca tevens liet kennismaken met het werk van de kerkvader Augustinus.

Petrarca is in 1336 dus in een relatief kalme fase van zijn leven aangekomen. Hij heeft vaste grond onder de voeten in de kerkelijke instituties in Avignon, het gaat hem persoonlijk weer beter, en hij heeft genoeg tijd om gedichten en brieven te schrijven. Maar wat precies bracht hem ertoe om de tocht naar de top van de Mont Ventoux daadwerkelijk te ondernemen? Een concrete aanleiding valt uit zijn verslag niet af te lezen. Misschien was er een soort innerlijke onvrede of onrust die hem aanzette. Op een dag met fraai voorjaarsweer, een dag waarop geen plichten hem weerhielden, ging hij op weg.

::

Zijn verslag opent, naar het lijkt, *medias in res*: ‘Vandaag heb ik de hoogste berg van de streek beklommen’. Daarna verwacht de lezer misschien nadere reisdetails: wat voor uitrusting ging er mee? Welke route werd er gevolgd? Wat was de temperatuur, hoe stond de wind?

Zulke feiten en bijzonderheden blijven vooralsnog uit. In plaats daarvan geeft Petrarca een erudiete rechtvaardiging van zijn bergbeklimming: bij Livius las hij eerder over een koning die zoiets ooit in het oosten deed. Ook lezen we enige overwegingen over zijn keuze voor een reisgenoot, een rol waarvoor hij ten slotte zijn eigen broer aanwijst.

Als in de tweede sectie van de tekst dan eindelijk aan de klim wordt begonnen blijkt eens te meer dat Petrarca geen moderne reisgids of klimverslag wil maken. Hij vertelt kort over de groep van vier wandelaars die van huis gaan en tot het stadje Malaucène wandelen, alwaar ze overnachten. Vandaar gaat het omhoog. We horen eigenlijk niet veel meer dan dat alles moeilijk is. De lezer die een kaart erbij wil pakken om de tocht precies te volgen merkt al snel dat dit niet gaat. Een precieze route lijkt niet te reconstrueren, en het is zelfs de vraag of Petrarca de huidige top ten oosten van Malaucène wel heeft beklommen. De beschrijving suggereert eerder een tocht in het bergterrein ten zuiden van het stadje.

Al snel verschijnen literaire elementen in de tekst (een waar-schuwend herder, citaten uit Vergilius) en krijgt de beschrijving symbolische trekjes. Zo vertelt Petrarca dat hij niet rechtstreeks omhoog wil klimmen, zoals zijn broer, maar vlakkere routes zoekt, waardoor hij omwegen moet maken. In een speech tot zichzelf (alweer een vertrouwd literair element) legt hij expliciet de link naar zijn geestelijk leven: ook daarin heeft hij nodeloze omwegen gemaakt.

Eenmaal boven aangekomen geniet Petrarca van de schone

lucht en het fraaie uitzicht, dat hem doet verlangen naar Italië. Die korte passage (sectie vier in de vertaling) zal veel bergvrienden en Italië-minnende lezers aanspreken. Ook hier blijft de feitelijke informatie beperkt, en opnieuw maakt de auteur de omslag van de concrete klimtocht naar een beschouwing over zijn eigen leven. In de loop van die mijmeringen komen nog wat geografische details langs, zoals de Alpen, Marseille en de Rhône, maar de beschrijving wordt vooral bepaald door aandacht voor het eigen innerlijk, afgewisseld met stukjes Augustinus. Dat laatste was ongetwijfeld tot genoegen van de Augustijn Dionigi. Ook besteedt Petrarca veel ruimte aan het formuleren van een morele les: hij neemt zich voor, gesterkt door de beklimming van de top, om zich geestelijk sterker te gaan richten op God.

Het wekt dan al haast geen verbazing meer dat zijn verslag van de weg terug uiterst kort is: binnen enkele regels is hij weer in de herberg in Malaucène (vermoedelijk in het gezelschap van zijn drie verder niet meer genoemde klimgenoten). Daar begint de schrijver meteen aan het schrijven van dit verslag. Als we hem mogen geloven maakt hij dat verslag zelfs voordat hij de maaltijd gebruikt. Ook wekt hij de indruk dat de tekst verder niet is bewerkt, maar spontane eerste indrukken weergeeft. Petrarca is een volleerd auteur, dus het is verstandig ook hier rekening te houden met een flinke dosis literaire kleuring.

De *Beklimming van de Mont Ventoux* is geen hedendaags verslag van een bergtocht. Geen toeristische, informatieve beschrijving van een nog ongerepte locatie, en ook geen spiritueel ego-document waarin de auteur werkelijk zijn allerdiepste gevoelens en gedachten toont. Over alles ligt een flinke laag geleerdheid en godsdienst: deze tekst gaat in zekere zin eerst over andere teksten, vooral Vergilius en Augustinus, in combinatie met de Bijbel.

Toch laat het verslag zich ook lezen als iets wat aan die klassieke

en christelijke eruditie ontstijgt. Je proeft ondanks alles iets van de nieuwe tijd, waarin een mens nadenkt over zichzelf en de wereld. Een mens die *nét* iets dichterbij staat voor moderne lezers dan de genoemde klassiekers. Al was het dan maar doordat hij deed wat nu zovelen doen: een berg beklimmen, voor het plezier. En genieten van het uitzicht.

::

Voor deze vertaling is gebruik gemaakt van de Latijnse brontekst in de uitgave van Petrarca's *Prose* door G. Martellotti (Milano/Napoli 1955), 830-844. Ook de Italiaanse vertaling in die uitgave bewees goede diensten. Verder heb ik gebruikgemaakt van vertalingen in het Engels door Aldo Bernardo (*Rerum familiarum libri I-VIII*, New York 1975), en Peter Hainsworth (*The essential Petrarch*, Indianapolis/Cambridge 2010). Incidenteel raadpleegde ik vertalingen in het Spaans door Iñigo Ruiz Arzalluz (Madrid 2019) en het Nieuwgrieks door F. Ampatzopoulou (Athene 2008). Van een eerdere vertaling in het Nederlands door Chris Tazelaar (*De top van de Ventoux, Het geheim, Godgewijde ledigheid*, Baarn 1990) heb ik dankbaar gebruik gemaakt, ook al heb ik op veel plaatsen voor andere oplossingen gekozen. De indeling van de brief in acht secties is hier aangebracht voor het overzicht en het gemak van de lezer. Uitgever Geert de Koning ben ik erkentelijk voor zijn verzoek om deze nieuwe vertaling te maken en voor de fraaie vormgeving van de boekuitgave.

COLOFON

Beklimming van de Mont Ventoux werd gezet uit de Rialto dF en gedrukt vanaf polymeerclichés op Zerkall Bütten, met behulp van een handbediende Korrex Hannover cilinderpers. De oplage bestaat uit 60 (Arabisch) en XVIII (Romeins) genummerde exemplaren in extra luxe uitvoering.

Vormgeving, druk- en bindwerk was in handen van Geert de Koning.

Dit is nr.

MMXXV
FACTOTUM PERS
ZUTPHEN

ISBN 9789083332130

